

**ԱՅՍՈՐՎԱ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԸ ԵՎ ՆՐԱ ԱՌՁԵՎ ԴՐՎԱԾ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԵՅ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
(առաջավոր փորձի ուսումնասիրում)**

Ա. Ե. Ներսիսյան

Հանրակրթության ոլորտում այսօր ընթանում են բովանդակային բարեփոխումներ՝ դպրոցաշինության զարգացում, կրթական հաստատությունների ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների որակի բարձրացում, մանկավարժական նոր տեխնոլոգիաների ու մեթոդների կիրառում, նախադպրոցական, հանրակրթական հաստատությունների կադրերի վերապատրաստում, սովորողների կարողությունների աճին համապատասխան կրթական նոր պահանջների առաջադրում, զարգացնող ուսուցման կազմակերպում և այլն:

Հանրակրթության բարեփոխումների հետ կապված՝ ներկայումս մեծ փոփոխություններ են իրականացվում նաև նախադպրոցական կրթության համակարգում, որը լինելով կրթության առաջին և բաղկացուցիչ մասը, շատ բանով է կանխորոշում կրթության որակը:

Կրթության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումները պահանջում է ոչ միայն հանրակրթական դպրոցի սովորողի, այլև ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների՝ դպրոց ընդունվող երեխայի գիտելիքների, կարողությունների, հմտությունների և որոշակի արժեքային համակարգի ձևավորումը, ուստի դաստիարակը պետք է գիտակցի բարեփոխումների անհրաժեշտությունը և դրանցում իր մասնակցության կարևորությունը, ունենա մասնագիտական անհրաժեշտ պատրաստվածություն, կարևորի սովորելու և սովորեցնելու ժամանակակից մեթոդները, ունենա աշխատանքները ծրագրելու, ուսումնական պարապմունքները արդյունավետ կազմակերպելու մանկավարժական ունակություններ կարողություններ, հմտություններ:

Տեղին է նշել 19-րդ դարի երկրորդ կեսի հայ նախադպրոցական մանկավարժության մեծ երախտավոր Սոֆյա Արդույանի ուսանելի դրույթը այն մասին, որ մանկապարտեզում երեխաների ուսուցման ու դաստիարակության արդյունավետությունը կախված է նրանից, թե դաստիարակչուհիները որքանով են հաշվի առնում նախադպրոցականների տարիքային և անհատական առանձնահատկությունները: Ս. Արդույանը միաժամանակ շեշտում է. «Իրենց բարոյական վարքով, մանկավարժական տակտով, ներգործության մեթոդներով պարտիզպանուհիները պետք է օրինակ ծառայեն մանկապարտեզի սանիկների համար» /2,127/: Հայ մեծ մանկավարժ Ղ.Աղայանը, անդրադառնալով նախադպրոցական տարիքի երեխաների ուսուցման ու դաստիարակության հարցերին, իրավացիորեն մատնանշում է, որ դաստիարակչուհիները պատասխանատվության խոր զգացումով պետք է մշտական ուշադրություն դարձնի երեխաների ուսումնական գործունեության վրա. «Պարտիզպանուհին պիտի մայրական սիրով վերաբերվի երեխաներին, պարապմունքների ժամանակ ունենա զվարթ տրամադրություն, մանուկների հետ լինի ջերմ, հեզահամբյուր» /1,401/: Հայ մանկավարժության մեծ երախտավորների ուսանելի դրույթները մնում են որպես այսօրվա մանկապարտեզի դաստիարակի համար կարևոր ուղեցույց:

Քննարկվող հիմնահարցը, մեր կարծիքով, գիտամանկավարժական տեսանկյունով լուսաբանված է մանկավարժական աշխատություններում, որոնք աղբյուրագիտական հիմք են ծառայել նաև մեր ուսումնասիրության համար: Սակայն, մեր նորովի ուսումնասիրությունները հնարավորություն է ընձեռել մեզ փորձել մանկավարժական տեսական վերլուծությունները գույակցել մանկապարտեզի պրակտիկ փորձի ընդհանրացման հետ և վերլուծաբար ներկայացնել Ստեփանակերտի թիվ 1 մանկապարտեզի մանկավարժական կոլեկտիվի ուսանելի փորձը, և հանգամանորեն ցույց տալ, թե ավագ նախադպրոցական տարիքի /5-6/ երեխաների գործունեությունը /ուսումնական, աշխատանքային, խաղային/ արդյունավետ կազմակերպելու ուղղությամբ դաստիարակը մանկավարժական ներգործության ինչ մեթոդներ, հնարներ ու միջոցներ է կիրառում, որոնք նպաստում են երեխաների կրթության արդյունավետ

կազմակերպմանն ու ճանաչողական հետաքրքրությունների, ստեղծագործական ակտիվության և ինքնուրույնության զարգացմանը: Ավագ նախադպրոցականի գործունեության առաջատար տնսակը, որի ընթացքում կենսագործվում է երեխաների զարգացումը՝ ուսումն է, որը մանկապարտեզում պլանաչափ և համակարգված բնույթ է ընդունում:

Ուսումնառությունը դպրոց ընդունվող երեխայի առաջատար գործունեությունն է:

Այն արդյունավետ կազմակերպվելու համար վերջերս ՀՀ ԿԳ նախարարությունը համագործակցած ԼՂՀ ԿԳ նախարարության հետ մշակել է /կառավարության կողմից արդեն հաստատվել է/ նախադպրոցական կրթության 2008-2015թթ. ռազմավարության ծրագիր, որտեղ հստակ նշված են 5-6 տարեկանների՝ նախադպրոցական վերջին տարիքային /ավագ նախադպրոցական/ փուլից տարրական դպրոց անցնելու խնդիրները, թե ինչպես պիտի այն կազմակերպվի, որպեսզի հավասար մեկնարկային պայմաններ ստեղծվեն դպրոց մտնող բոլոր երեխաների համար /7,1/: Այդ ուղղությամբ ուսումնասիրելով թիվ 1 պետական մանկապարտեզի լավագույն դաստիարակչուհիներ Ժ. Մարգարյանի, Է. Անտոնյանի, Ս. Իսրայելյանի և ուրիշների կազմակերպած ուսումնական պարապմունքների արդյունքները, փորձել ենք բացահայտել ոչ միայն դաստիարակչուհու ուսուցանող գործողությունների օպտիմալացումը /լավագույն տարբերակի ընտրումը/, այլև այն արդյունքները, որոնք դրսևորվում են նաև երեխաների ստացած գիտելիքներում, կարողություններում ու հմտություններում, նրանց զարգացման և դաստիարակվածության մեջ դրական որոշակի առաջխաղացումներում:

Մեր դիտարկումները ցույց են տվել, որ մանկապարտեզի ավագ նախադպրոցականի ուսումնական պարապմունքները կազմակերպվում են ծրագրային պահանջներին համապատասխան, դաստիարակները կազմում են ամենօրյա պարապմունքի կազմակերպման պլան, որի մեջ արտահայտվում են հետևյալ տարրերը. պարապմունքի անցկացման օրը, ուսումնական հանձնարարությունների կատարման ժամկետը, պարապմունքի կառուցվածքի բաղադրամասերը, իրար հաջորդող փուլերը և այլն:

Այժմ փորձենք պարզաբանել Ժ. Մարգարյանի, Ս. Իսրայելյանի, Է. Անտոնյանի կազմակերպած ուսումնական պարապմունքների արդյունքները: Այսպես, պարապմունքի ժամանակ, նրանք իմանալով երեխաների հնարավորություններն ու ընդունակությունները ուսումնական ամենատարբեր գործողությունների մեջ անհատական մոտեցում են իրագործում ուսումը դժվար յուրացնող երեխաների նկատմամբ: Ամենից առաջ կիրառում են մանկավարժական ներգործության խրախուսման ու համոզման մեթոդները: Խրախուսելով այդ տարիքի երեխաներին, նրանց մեջ առաջ է բերում լավ աշխատելու բուռն ձգտում, դաստիարակում ինքնավստահություն իր ուժերի նկատմամբ: Համոզման մեթոդի կիրառման միջոցով դաստիարակները նույնպես երեխաներին համոզում են թե ինչու են խրախուսվում, տրված գնահատականը արդյոք համապատասխանում է կատարած աշխատանքին, լավ արարքին: Պարապմունքի ժամանակ երեխաներին հաղորդվում են նոր գիտելիքներ, զարգացնում կարողությունները, ըմբռնումները, ձևավորում բառային ցուցումների և ցուցադրման համապատասխան ուսումնական աշխատանք կատարելու ընդունակություն: Ուսուցման արդյունավետությունը ապահովվում է դաստիարակների և երեխաների կողմից դրսևորված ակտիվությամբ:

Մանկավարժները և հոգեբանները ապացուցել են, որ դպրոցական ուսուցման պատրաստ կարելի է համարել այն երեխաներին, ովքեր ոչ միայն անձնագրային տարիքով և ֆիզիկական տվյալներով համապատասխանում են որոշակի չափանիշների, այլև ընդունակ են մտածել, ինքնուրույն գործել, համագործակցել տարեկիցների հետ: Դա նշանակում է, որ յուրաքանչյուր 6 տարեկան երեխա իրավունք ունի դպրոց ընդունվելու /3, 154/:

Ավագ նախադպրոցականի զարգացման համար անգնահատելի է նաև աշխատանքային գործունեության ճանաչողական դերը: Փորձը ցույց է տվել, որ ավագ նախադպրոցականի աշխատանքի խելացի կազմակերպման դեպքում, ուսուցման հետ նրա միացման հիման վրա, երեխան շատ նոր բան է իմանում ոչ միայն փորձնական ճանապարհով, այլև աշխատանքային գործընթացի զանազան կողմերի տեսական իմաստավորման օգնությամբ: Անշուշտ, այդ տարիքի երեխաների աշխատանքային գործունեությունը մեծ հնարավորություններ է ստեղծում նրանց մտավոր դաստիարակության համար: Այս ուղղությամբ ինչպիսի աշխատանքներ է տարվում թիվ 1 մանկապարտեզում: Տնօրեն Լիդա Սիմոնյանը, մեր հարցազրույցի ժամանակ պարզաբանումներ տվեց երեխաների աշխատանքային գործունեությունը արդյունավետ

կազմակերպելու վերաբերյալ: Նա նշեց, որ մանկապարտեզում մեծ ուշադրություն են դարձնում ոչ միայն երեխաների ձեռքի աշխատանքի (հուշանվերների, խաղալիքների, զարդերի, անձեռնոցիկների պատրաստում), ինքնասպասարման (ինքնուրույն հանվել, հագնվել, ծաղիկները ջրել, սեղանը հավաքել), բնության մեջ կազմակերպվող աշխատանքի (կենդանիների, բույսերի խնամքի կազմակերպում), այլև ուսումնական աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպման վրա, քանի որ հիմնականում նպատակ են հետապնդում երեխայի կողմից համակարգված գիտելիքների ձեռք բերմանը, նրանց աշխարհայացքի ձևավորմանը, ճանաչողական հետաքրքրությունների և մտավոր ընդունակությունների զարգացմանը: Երեխաները աստիճանաբար ընտելանում են մտավոր աշխատանքին, որի տարրերը արմատավորվելով հիմք են դառնում համոզմունքների ձևավորմանը: Մանկապարտեզի տնօրենը միաժամանակ նշեց, որ ավագ նախադպրոցական տարիքում ուսուցման ժամանակ տրվում են կոնկրետ գիտելիքներ, որոնք անհրաժեշտ են և՛ ձեռքի աշխատանքի, և՛ բնության մեջ նրանց աշխատանքը արդյունավետ կազմակերպելիս: Այսպես՝ չափել, գծել, կտրել, սոսնձել և ծեփել սովորեցնելով, սկիզբ են դնում աշխատանքային գործունեությանը: Այս ուղղությամբ մանկապարտեզի դաստիարակները պրակտիկ խորհուրդներ են ստանում ոչ միայն տնօրենից, այլև Է. Գուլյանցի և Ի. Բազիկի «Ի՞նչ կարելի է պատրաստել բնական նյութերից», Օ. Մոլոդեբարովի «Խաղալիք-հուշանվերների պատրաստման խմբակ», Կ. Լուբկովսկայայի և Ի. Ջագրիխովայի «Պատրաստենք ինքներս» և այլ մեթոդական գրքերից:

Ուսումնասիրության ընթացքում մենք փորձեցինք հանգամանորեն ծանոթանալ նաև դաստիարակների աշխատանքի վերահսկման իրականացմանը ներկայացվող տնօրենի մշակած պահանջներին, որը յուրաքանչյուր դաստիարակի համար ուղեցույց է ծառայում: Դրանք են.

- մշտական վերահսկողություն ըստ նախապես մշակված ժամանակացույցի
- ուսումնադաստիարակչական բոլոր ուղղությունների ներառում, կոլեկտիվի անդամների ընդգրկում

- մանկավարժական աշխատանքի բոլոր ուղղությունների կապի ու փոխազդեցության ապահովում

- վերահսկման իրականացման համալիր ձևերի կիրառում կալված մանկավարժական աշխատանքի նպատակից, բովանդակությունից, դաստիարակների որակավորումից, կոլեկտիվի անդամների փոխհարաբերությունից և այլն:

Այս պահանջները, անշուշտ, իրեց դրական ազդեցությունն են ունենում մանկավարժական կոլեկտիվի աշխատանքի ու որակի վրա:

Ավագ նախադպրոցականի ամեն մի գործունեություն բովանդակում է բազմազան կողմեր, որոնք զարգացնող նշանակություն ունեն:

Ուսումնասիրության ընթացքում նկատել ենք, որ մանկապարտեզում խելացի կազմակերպված խաղային գործունեության շնորհիվ զարգանում են երեխաների տրամաբանությունը, կռահումը, մտքի սրությունը, խելամտությունը, ինչպես նաև վարժեցնում են նրանց մտավոր կարևոր գործողությունների՝ համեմատության, տարբերակման, ընդհանրության և այլ գործողության եղանակների տիրապետման:

Իգուր չէ, որ ականավոր մանկավարժ Վ.Ա. Սոլսոմիխնսկին խաղը համարել է «երեխայի բոլոր տվյալները զարգացնելու դպրոց» / 5, 202/:

Ուսումնասիրությունների ժամանակ նկատել ենք, որ մանկապարտեզի դաստիարակները պարապմունքների ժամանակ լայնորեն օգտագործում են խաղային հնարները, դիդակտիկ խաղերը որպես ուսուցման ու դաստիարակության միջոց: Դիդակտիկ խաղերը մանկապարտեզում կիրառվում են պլանավորված ձևով և այդ պատճառով էլ դրանք դառնում են երեխաների դաստիարակության և ուսուցման կարևոր օղակներից մեկը: Եվ քանի որ դիդակտիկ խաղերը օգնում են նոր նյութի յուրացմանը և անցած նյութի ամրապնդմանը, ապա դրանք դառնում են մանկապարտեզում տարվող պարապմունքների մի ձև:

Դիտարկելով մանկապարտեզի դաստիարակչուհի Ս. Իսրայելյանի կազմակերպած խաղային պարապմունքները, նկատել ենք, որ փորձառու մանկավարժ, որը այս տարի ստացել է տարվա լավագույն դաստիարակի կոչում, դիդակտիկ խաղերը («Պատմիր Տիկնիկին», «Պատմիր նկարի մասին», «Գտիր նկարը» և այլն) օգտագործում է միայն այն դեպքում, երբ համոզված է, որ երեխաները լավ են տիրապետել ծրագրային նյութին: Դիդակտիկ խաղերի ընտրության ժամանակ նա խաղերի բովանդակությունը համապատասխանեցնում է պարապմունքի

խնդիրներին, որպեսզի գործնականորեն կիրառվեն, ստուգվեն և համակարգվեն երեխաների ձեռք բերած խնդիրները:

Ձրուցելով դաստիարակի հետ նա նշեց, որ դիդակտիկ խաղերի հաջող անցկացման առաջնահերթ և կարևոր պայմանը երեխաների հետաքրքրության ապահովումն է խաղի նկատմամբ: Դրա համար էլ պարապմունքի ժամանակ նոր խաղ կազմակերպելիս ձգտում ենք, որ մասնակցեն խմբի բոլոր երեխաները: Փոքր խմբերով խաղերը կարելի է ծավալել նաև դերերով՝ ստեղծագործական խաղերի ժամանակ: Նա ելնելով իր փորձից նշեց, որ նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում, որպեսզի ընդլայնվի երեխաների հետաքրքրությունները դիդակտիկ խաղերի նկատմամբ: Ճիշտ է նկատել թուս մեծ մանկավարժ Լ.Դ. Ուշինսկին գրելով՝ «Չպետք է թույլ տալ, որ մարի երեխայի հետաքրքրությունը, պետք է պահպանել և ուղղություն տալ, խորացնել այն» /8,78/:

Փորձը ցույց է տվել, որ բացարձակ ինքնուրույնության դեպքում երեխայի ունակությունները թաքնված կմնան և չեն փոխարինվի կարողություններով: Անժխտելի փաստ է, որ երեխաների ուսումնական աշխատանքային, խաղային գործունեության կազմակերպումը շատ բանով կախված է նրանց հետաքրքրությունից, ինչու չէ նաև դաստիարակի մանկավարժորեն ներգործելու մեթոդների, հնարների, միջոցների ճիշտ կիրառումից, որոնք ունեն դաստիարակչական մեծ նշանակություն:

Այսպիսով, վերոհիշյալ փաստագրական նյութերի վերլուծությունը մեզ հնարավորություն է տվել համառոտակի ընդհանրացնել Ստեփանակերտի թիվ 1 մանկապարտեզի մանկավարժական կոլեկտիվի ուսանելի փորձը:

Գրականություն

1. Աղայան Ղ., Երկեր, հ. 4, 1963:
2. Կարապետյան Ս., Նախադպրոցական դաստիարակությունը ըստ Ս. Արդույանի, «Մանկ.միտք», թիվ 2, Եր., 2001:
3. Հովհաննիսյան Ա., Նախադպրոցական հաստատության կառավարումը, Եր., «Զանգակ» հր., 2008:
4. Մարության Ս., Ա. Դավլաթյան, Նախադպրոցական մանկավարժություն, Եր., 2008:
5. Սուլստվինսկի Վ. Ա., Սիրտս նվիրում եմ երեխաներին, «Լույս» հր., Եր., 1977:
6. Ուշինսկի Լ.Լ., մանկավարժական ընտիր երկեր, Եր., 1947:
7. Գիտակրթական թերթ, «Լուսարար», 1-ին նոյ., 2010:
8. «Մանկավարժական միտք», թ.1, 2001:

Резюме

На основе анализа результатов исследования вкратце представлен поучительный опыт педагогического коллектива Степанакертского детского сада N1 по результативной организации деятельности (учебная, трудовая, игровая) детей старшей группы дошкольного возраста.